

Диагностика на мотивацията за постижения и самооценката на личността

Павлина И. Лазарова, Теодора Ж. Игнатова

The paper deals with the results of the research of motivation for the achievements and self-assessment of a group of students studying "Pedagogy of physical training education" at Konstantin Preslavsky University of Shumen.

Key words: motivation for achievements, ambition for achieving success, avoiding failure, self-assessment.

ВЪВЕДЕНИЕ

Мотивът за постижения, като устойчива характеристика на личността, е описана за първи път от Х. Мюрей и се разбира като устойчив стремеж да се направи нещо бързо и добре, да се постигне определено равнище при изпълнението на някаква задача. В процеса на по-нататъчно изследване на този мотив се разграничават две независими мотивационни тенденции: стремеж към успех и стремеж да се избягва неуспеха.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Х. Мюрей предлага списък на вторичните потребности, възникващи на основата на инстинктоподобни влечения, в резултат на възпитанието и обучението. Те са потребности от постижения, успех, афиляция, агресия, потребност от независимост, противодействие, уважение, защита, доминиране, привличане на вниманието, избягване на вредни въздействия, избягване на неуспеха, покровителство, ред, игри, неприемане, осмисляне, сексуални отношения, помощ, взаимно разбиране, придобиване, отклоняване на обвиненията, познание, създаване, обяснение, признаване и пестеливост. [7]

Всеки човек притежава два различни мотива, функционално свързани с дейността, насочени към постигането на успех. Те са мотив за постигане на успех и мотив за избягване на неуспех. Съдбата и положението на човека в обществото зависят до голяма степен от това, кой мотив доминира – този за постигане на успех или за избягване на неуспех. Установено е, че хора, при които е по-силно изразен стремежа за постигане на успех постигат повече в живота от тези, с по-изразен стремеж за избягване на неуспех. Мотивът за постигане отразява потребността на личността да постигне желания резултат с всички възможни средства и да избягва неприятностите. Мотивацията за избягване на неуспеха се разглежда като изработен в психиката механизъм за избягване на грешки и неуспех по всички възможни пътища и начини. За човек, с преобладаваща мотивация за избягване на неуспеха, най-важно е да не допусне грешки, да избегне неуспеха, дори с цената на значителна промяна на първоначалната главна цел, нейното пълно или частично трансформиране. [3]

Спотед Х. Хекхаузен мотивацията за постижения може да се определи като опит да се увеличи или съхрани максимално високата способност на човека към всички видове дейност, към които могат да се приложат критерии за успешност и където изпълнението на подобна дейност може да доведе до успех или неуспех. Мотивацията за постижения е насочена към определен краен резултат, получен благодарение на собствените особености на човека, а именно – постигането на успех или избягването на неуспех. За мотивацията за постижения е характерно постоянно преразглеждане на целите. [8]

Х. Мюрей счита, че потребността от постижения се характеризира със следните понятия: извършване на нещо трудно; управление, манипулиране, организиране по

отношение на физически предмети, хора или идеи; всичко това трябва да се прави по възможност бързо и самостоятелно; преодоляване на препятствия и постигане на високи резултати; усъвършенстване; съперничество и изпреварване на останалите; реализация на собствения талант и по този начин повишаване на самоуважението. [9]

Изследванията показват, че един от основните механизми за актуализация на мотивацията за постижения е мотивационно-емоционалната оценка на ситуацията, създадена от оценката на мотивационната значимост на ситуацията и оценката на общата компетентност в ситуация на постигане на успех; интензивността на мотивационната тенденция се променя в зависимост от промяната на посочените два параметъра, както при хората с мотив за постигане на успех, така и при тези, с мотив за избягване на неуспеха. [4]

Емоционалните преживявания са единствения представител на мотивационните процеси на равнището на психично отражение на оная система от сигнали, в която потребностите се разкриват пред субекта, посочвайки съответстващите им предмети и въздействия. [1]

Благодарение на емоциите човек преосмисля миналото и планира бъдещето. В неговото поведение постоянно се проявяват едновременно мотивационни фактори с различен произход. Понякога пордбудата към целта е сумарна, възникваща на основата на нейното мотивационно значение, вероятността от очакване на успех и вероятността от очакване на неуспех. Емоциите от успех – неуспех са универсален механизъм, който се включва в процеса на регулация на дейността и на основата на натрупания опит и информира индивида за достижимостта на целта и оправдаността на активността. [1]

Самооценката е сложно личностно образувание и се отнася към фундаменталните свойства на личността. В нея се отразява това, което човек научава за себе си и за другите, неговата активност, насочена към осъзнаването на собствените действия и личностни качества. [10]

Самооценката е свързана с една от основните потребности на човека, а именно потребността от самоутвърждаване, която се определя от отношението на нейните действителни постижения към това, за което човек претендира, какви цели си поставя – равнището на претенциите. В дейността си човек обикновено се стреми към постигането на такива резултати, които се съгласуват с неговата самооценка, спомагат за нейното затвърждаване и нормализация. Съществени изменения в самооценката се появяват тогава, когато субекта на дейността свързва постиженията с наличието или отсъствието на необходими способности у него. [2]

Самооценката и самоуважението са вътрешни условия за регулация на поведението и дейността на личността. Благодарение на включването на самооценката в структурата на мотивацията на дейността, личността постоянно съотнася своите възможности и психични ресурси с целите и средствата на дейността. [6]

Формирането на самооценката става в процеса на дейността и междуличностното взаимодействие. Социумът в значителна степен влияе върху формирането на самооценката на личността. Когато самооценката стане устойчива, тя трудно се промъня, но може да се промени под влияние на промененото отношение на околните. Формирането на оптимална самооценка силно зависи от справедливостта на оценката на всички значими за човека хора. Адекватното самооценяване в ситуациите на взаимодействие с други хора е един от основните показатели на социалната адаптация. [5]

Целта на изследването е да се измери мотивацията за постижения и самооценката на личността, при 36 студента от специалност „Педагогика на обучението по физическо възпитание“ в ШУ „Еп. К. Преславски“. Те са разделени по пол (26 мъже и 10 жени) и вид спорт (индивидуален и групов): хандбал, волейбол,

баскетбол, карате, лека атлетика, щанги, стрелба и са на възраст 19 – 25 години.

За целите на изследването са приложени въпросник за диагностика на мотивацията за постижения на А. Мехрабиан и въпросник за диагностика на равнището на самооценка.

Резултатите от изследването са обработени с SPSS 16.0.

Въпросникът за диагностика на мотивацията за постижения на А. Мехрабиан се използва за диагностика на два устойчиви мотива: мотив за стремеж към успех и мотив за избягване на неуспех, като се оценява кой от двата мотива доминира у анкетирания.

Въпросникът има две форми: мъжка (вариант А) и женска (вариант Б). Алфата на Кронбах (α) за „вариант А“ има стойност 0.765, а за „вариант Б“ – 0.762, което показва, че въпросникът е достатъчно надежден.

Въпросникът за диагностика на равнището на самооценката позволява да се отчетат завишено, нормално и занижено равнище на самооценката. Алфата на Кронбах (α) има стойност 0.731, т.е. въпросникът е надежден.

В изследваната група преобладава мотивацията за постигане на успех, която е характерна за 76.9% от мъжете и 60% от жените. Мотивацията за избягване на неуспех се проявява при 23.1% от мъжете и при 40% от жените.

Прилагането на метода хи-квадрат показва, че няма статистически значими зависимости между мотивацията за постижения и пола ($P=0.473$), възрастта ($P=0.343$) и вида спорт ($P=0.174$), който практикуват анкетираните студенти.

76.9% от мъжете и 80% от жените са с нормално равнище на самооценката, занижено равнище на самооценката имат 15.4% от мъжете и 20% от жените, завишено равнище на самооценката се наблюдава само при 7.7% от мъжете.

Не е открита статистически значима зависимост между равнището на самооценката и пола ($P=0.705$), възрастта ($P=0.549$) и вида спорт ($P=0.228$) като цяло. Съществува обаче зависимост между самооценката и различните видове групов спорт ($P=0.015$) - хандбал, волейбол, баскетбол, където са на лице занижено и нормално равнище на самооценката.

Не се наблюдава статистически значими зависимости между мотивацията за постижения и самооценката ($P=0.234$) в изследваната група студенти.

Една от особеностите на изследваната група студенти е, че в нея преобладава мотивацията за постигане на успех. Тази мотивация се разбира като способност да се преживява гордост и удовлетворение при постигането на успех. При нея, започвайки някаква работа, човек има предвид да постигне нещо конструктивно и положително.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В основата на активността на човека стоят надеждата и потребността от успех. Хората от този тип обикновено са уверени в себе си, в собствените си сили, отговорни, инициативни и активни. Те се отличават с целеустременост и постоянство при постигане на поставената цел.

Друга особеност на групата е преобладаващото нормално равнище на самооценката, което предполага адекватна оценка на собствените сили, възможности, предимства и недостатъци от една страна, а от друга – способност да се поставят високи цели, като се имат предвид собствените възможности.

Липсата на взаимовръзка между мотивацията за постижения и самооценката вероятно се дължи на малкия брой изследвани лица.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Вилюнас, В.К., Психологические механизмы мотивации человека, М., 1990.
 - [2]. Захарова, А.В., Психология формирования самооценки, Минск, 1993.
 - [3]. Конюхов, Н.И., Словарь-справочник практического психолога, Воронеж, 1999
 - [4]. Магомед-Эминов, М.Ш., Мотивация достижения: структура и механизмы, М., 1987.
 - [5]. Мудрик, А.В., Роль социального окружения в формировании личности подростка, М., 1979.
 - [5]. Столяренко, Л.Д., Основы психологии, Ростов на Дону, 1997.
 - [6]. Фопель, К., Психологические группы. Рабочие материалы для ведущего, М., 2000.
 - [7]. Хекхаузен, Х., Психология мотивации достижения, СПб, 2001.
 - [8]. Холл, К.С., Линдсей, Г., Теории личности, М., 2000.
 - [9]. Хорни, К., Самосознание, М., 1996.
- Докладът е отпечатан по проект № 5248, договор № РД– 248/ 11. 03. 2009 г.

За контакти:

Павлина Лазарова, Шуменски университет "Еп. К. Преславски" – гр. Шумен,

Докладът е рецензиран.